

დოლოჭოპის ბაზილიკის სამაროვანი

ვაჟა მამიაშვილი

*სამაგისტრო ნაშრომი წარდგენილია ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის
მეცნიერებისა და ხელოვნების ფაკულტეტზე არქეოლოგიის მაგისტრის აკადემიური
ხარისხის მინიჭების მოთხოვნის შესაბამისად*

არქეოლოგიის სამაგისტრო პროგრამა

სამეცნიერო ხელმძღვანელი: ნოდარ ბახტაძე, ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი,
ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის სრული პროფესორი.

ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი

თბილისი 2015

აბსტრაქტი

„დოლოჭოპის“ ბაზილიკა მდებარეობს საქართველოში, ქ. ყვარლის მახლობლად, მდ. დურუჯის მარჯვენა ნაპირზე, ადრეული შუა საუკუნეების ნამოსახლარის ტერიტორიაზე. ამ ძეგლის არქეოლოგიურ კვლევას ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის და საქართველოს ეროვნული მუზეუმის ერთობლივი ექსპედიცია 2012 წ-დან დღემდე აწარმოებს. აღნიშნულ არქეოლოგიურ სამუშაოებში, დღიდან დაწყებისა, ამ ნაშრომის ავტორიც მონაწილეობს მეცნიერ თანამშრომლის სტატუსით.

გათხრების შედეგად გამოირკვა, რომ ნანგრევები და მიწის საფარი გრანდიოზულ, 36 მ სიგრძის და 18 მ სიგანის სამნავიანი ბაზილიკის ნაშთებს ფარავდა. დარბაზი ნაგებად 5 წყვილი ჯვრისებრი გეგმის სვეტითაა დაყოფილი; ცენტრალური ნავი აღმოსავლეთით ნახევარწრიული გეგმის აბსიდით ბოლოვდება, გვერდითი ნაგები კი სწორკუთხა პასტაფორიუმებით. ტაძრის დანგრევას იატაკზე მიმოფანტულ სამშენებლო დეტალების შესწავლამ დაგვარწმუნა, რომ ამ ბაზილიკის ნაგები არა ქვის კამარებით, არამედ ხის კოჭოვან კონსტრუქციაზე დაწყობილი კრამიტის საბურველით იყო გადახურული, რომაულ-ბიანტიური სამყაროს ადრეული ქრისტიანული ბაზილიკების დიდი უმრავლესობის მსგავსად. ამ გარემოების და გათხრისას დადასტურებული არტეფაქტების გათვალისწინებით, ტაძარი IV-V საუკუნეებში უნდა იყოს აგებული.

ბაზილიკის განათხარ ფართობთა სტრატეგრაფიამ დაგვანახა, რომ მისი წყობიდან გამოსვლა VIII ს-ში უნდა მომხდარიყო. სავსებით შესაძლებელია, რომ ეს დარბევა აღმოსავლეთ საქართველოში არაბი სარდლის, მურვან იბნ მუჰამადის (მურვან-ყრუ) გამანადგურებელ ლაშქრობას დავუკავშიროთ.

მოგვიანებით, ნაეკლესიარის ინტერიერის ნაშალი ქვით და მიწით დაფარულ იატაკზე, ტაძრის მახლობლად გაშენებული სოფლის მოსახლეობას მეტად მჭიდრო სამაროვანი მოუწყია.

სამარხები უგამონაკლისოდ ქვაყუთების ტიპისაა - ოთხი მხრიდან საკმაოდ კარგად დამუშავებული ქვის ფილებით მოზღუდული, ზემოდან კი უმეტესწილად 2-დან 4-მდე ბრტყელი ქვის ფილით დახურული. აღმოსავლეთ-დასავლეთ ღერძზე დამხრობილი ეს სამარხები, როგორც წესი, კოლექტიურები ყოფილა: მათში სხვადასხვა სქესისა და ასაკის ადამიანთა ნეშტები გვხვდება, თავით დასავლეთით; ამათგან, ბოლოს დამარხულების პოზა აშკარად ზურგზე გამოტილი და გულზე ან მუცელზე ხელებდაკრეფილი ყოფილა, ადრე დამარხულების ძვლები კი გვერდზე ან აღმოსავლეთ კიდეშია მიხვეტილი, თუმცა მათი ზოგიერთი ნაწილი (უფრო ქვედა კიდეურები) ადგილზეა. ამდენად, ამ ქვა-სამარხების სახით საქმე გვაქვს ადრეული და განვითარებული შუა საუკუნეების საქართველოში ფრიად გავრცელებულ ოჯახურ საძვალეებთან და, ბუნებრივია, მათში სოფლის მცხოვრები საერო პირები იკრძალებოდნენ.

სამაროვნისთვის მაინცდამაინც ტაძრის ინტერიერის არჩევა შემთხვევითი არ იყო: არც თუ შორეულ წინაპართაგან გადმოცემით და შემორჩენილი არქიტექტურული ფორმებიდან გამომდინარე, სოფლის ბინადრებს ალბათ შესანიშნავად ჰქონდათ გააზრებული, რომ ნანგრევები უძველესი სატაძრო ნაგებობის ნაშთს და, ამდენად, წმინდა ადგილს წარმოადგენდა; ამიტომაც, გარდაცვლილ ოჯახის წევრთა იქ დაკრძალვა და საკუთარი საგვარეულო საძვალის იქვე მოწყობა, მათი სულთა ცხოვნებისთვის დიდად სასურველი იყო. ეს სამარხები, მათში დაკრძალული ადამიანებისათვის ჩატანებული სამკაულისა და დამარხვისას შემთხვევით მოხვედრილი კერამიკული ნაკეთობების ფრაგმენტებით კარგად თარიღდება X-XIII სს-ით.

სამაროვანზე დაფიქსირებული არტეფაქტების დამზადება-მოხმარების ზედა ქრონოლოგიური ზღვარიდან გამომდინარე, ბაზილიკის მიდამოების აღნიშნულ სოფელში ცხოვრება XIII ს-ის შუა ხანებში, საქართველოში მონღოლი დამპყრობლების ერთ-ერთი პირველი ლაშქრობის შედეგად შეწყვეტილა.

ძირითადი თემატური საძიებო სიტყვები: შუა საუკუნეები, ბაზილიკა, ქვაყუთი, სამარხი, ნეშტი.

Abstract

The basilic of Dolochopi is situated in Georgia, in the nearhoods of the city Kvareli, on the wright side of Duruji river. It was built on the teritorry of the early middle age settlment. This monument is researched by Ilia State University and Georgian National Museum from 2012 till now. The authore of this thesis is invovled in these expeditions from the beggining, in the status of scientist-collaborator.

The arcaeological excavaitions have proved, that the ruins and ground were covering the remains of three nave basilic, with the sizes: 37,5 m. length, 18 m. Width. The hall is divided into the three part with five couple cross-shape pillars. The central nave is ended with the semi-sircular apse, the lateral naves are ended with the rectangular pastophoriums.

According of the research of fragments, which were used to built the church, found on the floor of the basilic, has assured us that the basilic was covered not with the stone vault, but with the wooden beam construction, with the tile roof, like majorities of roman-greek eraly christian basilics. Taking into consideration these sircumstances and also the artefacts, found in the excavtions, the basilic must be built in 4-5th centuries.

The stratiragraphy of excavations has shown us that the damage of the church happened in 8-th centure. It is absolutely possible that this date of ruining basilic could be

related with the invasion of the arabian army, with the leadership of Mervin Ibn Muhamed in the east Georgia.

later, the locals, settled in the nearhood of the monument have made a cemetery in the interior of the remains of the church. On the floor covered with the dissuaded stones and sand, is created a quite compact cemetery.

The tombs are made in the shape of stoneboxes. On the four side it is surrounded by the well-worked gravestones. Upside part is covered with the 2-4 meters gravestones. The tombs orientated on the east-west axis, usually are collective. We have found out different sex and age human's sciletons here. Their heads are directed in the west side. Who are burried a littel bit later their hands are laying on their chest or stomach. The bones of earlier burried people are laid aside, but sometimes, mostly their lower parts are on the same place. Thus, this is an example of early and middle centuries family tombs, which were wide-spread in Georgia, it is natural, that here are burried an ordinar settlers of the village.

According to this excavated monument, it is obvious, that they haven't chosen for the burial teritorry of the church by an accident. An information from the ancecstors and eivdent of architectural ruins must have known for the local people. This holly place made them to make here the cemetery. For them it must be perception as a salvtion of their souls. Those tombes are dated 10-13th centuries, taking into consideration the jewlleries and ceramical fragmnts found here.

According to the upper chronological level of making and using found artefacts on the territory of the semetery, living into the nearhood village of the basilic is finished in 13th century, in the time of invasion of the Mongols.

The main thematic search words: the Middle Ages, the Basilica, kvaquti, burial, remains.